

חבל נחלתו

עש"ה. והברכי יוסף סי' ע"ר אות ח' כ' וז"ל במקומינו המברך שהחיינו לובש בגד חדש בעת ההיא לפי שיש חולקין ועד"ש. [נ"ל שהוא בר"ת ועי' דין שהחיינו או ועי' דברי שאלות] בסוף תשו' מהר"י בי רב כו' וכ"כ עוד שם בסוף הסי' ועי' תשו' ח"ס חא"ח סי' קנ"ד.¹⁰

מסקנה

נראה שנער הנכנס למצוות צריך לברך שהחיינו על תפילין כאשר מניחם בפעם הראשונה כשהוא בר מצוה. ואם הוא מסתפק יקח חולצה חדשה או טלית חדשה ויתכוין אף למצות התפילין שהתחדשה לו.

ברכה הטוב וכו' ומברך שתיהן יעו"ש בארוכה והנאני בחנן ה' שכונתי האמת להלכה ולמעשה, וגדולי אחרונים הנ"ל (=שהובאו בתשובתו) כולם לא ראו תשו' מהר"י בי רב הנ"ל.

וכן בסימן הבא כתב מהר"י אסאד: "שאיילת קמאי הוא בסוף ספר שו"ת מוהר"י בי רב סי' ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה מוה' יוסף אישקפה ושלמה בן עזרה ושלמה אלגאזי יצחק ניסים בן גאמיל כולם ביארו בארוכה והסכימו לדעת אחת הלכה זו למעשה שצריך לברך ברכת שהחיינו ודוקא בשעת הקריאה היינו כשעולה הוא לקרות בו יברך ברכת התורה תחילה ואחר כך יברך שהחיינו בקול ברוב עם הדרת מלך אח"כ קורא ומברך לאחריה וכמו בקריאת מגילה

סימן ג

תפילין דרבינו תם

והיה אם שמוע' נמצאת בפרשת עקב שבספר דברים. בכל פרשה מפרשיות התפילין מצוין בפירוש כגון: פרשת 'קדש לי' – 'והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך'. וכן בפרשת 'והיה כי יביאך' – 'והיה לך לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך'. ב. המחלוקת בין רש"י לר"ת היא במקום הנחתם של הפרשיות בבתי

א. בתוך בתי התפילין מונחות ארבע פרשיות של התורה, אותן ארבע פרשיות מונחות גם בתפילין של יד וגם בשל ראש. ארבע הפרשיות הן: א. קדש לי (שמות יג, ב-י). ב. והיה כי יביאך (שמות יג, יא-טז). ג. שמע (דברים ו, ד-ט). ד. והיה אם שמוע (דברים יא, יג-כא). 'קדש לי' ו'והיה כי יביאך' מופיעות בפרשת בא שבחומש שמות. 'שמע' בפרשת ואתחנן שבספר דברים

10. הערת הגר"י אריאל רב העיר רמת גן: ברכת שהחיינו על קיום מצוה לראשונה כגון בר מצוה המניח תפילין לראשונה בחייו. שמעתי ממו"ר הרצ"י קוק זצ"ל מעשה רב שאביו מרן הרב זצ"ל הורה לאדמו"ר מגור, שבביקורו בארץ התכבד להפריש תרו"מ לראשונה בחייו, לברך שהחיינו. והאדמו"ר מגור קבל את הוראתו של הרב כרבה של ירושלים וברך שהחיינו.

שתיים בימין ושתיים בשמאל הרי ניתן היה למנות אותם לפי הסדר מימין לשמאל אבל חלוקה ששתיים בצד ימין ושתיים מצד שמאל לכאורה איננה מלמדת כלום לפי פירוש רש"י, וקשה למה הברייתא חילקה כך.

ולכן מפרש רבינו תם: 'קדש' 'והיה כי יביאך' מימין של קורא לצד שמאל 'שמע' 'והיה אם שמוע' משמאל של קורא לצד ימין.

ולכן סדר הפרשיות שונה בשתי הפרשיות האחרונות ש'שמע' חיצונית ו'והיה אם שמוע' פנימית לה.

תוס' במנחות מזכיר שרבינו חננאל ורב האי גאון ורבי יוסף טוב עלם (שהיה גם כן בתקופת הגאונים) כתבו כמו רבינו תם לעומת זאת תוס' מזכיר שבשימושא רבא (שהוא דרך תיקון התפילין ע"פ הגאונים) הפירוש כמו רש"י.

ורב האי גאון נתן סימן לתפילין של ר"ת: הוויות להדדי, היינו 'והיה כי יביאך' ו'והיה אם שמוע' סמוכים זה לזה. ורב שרירא גאון אביו של רב האי נתן סימן: שי"ן של 'קדש' ושי"ן של 'שמע' סמוכין לשתי השיני"ם העשויים בעור שבקירות הבית, בתפילין של ראש.

הרא"ש מוסיף בהלכות קטנות (הלכות תפילין) שלפי רבינו תם סדר הפרשיות בתפילין של יד הוא כסדר הפרשיות של ראש, אבל כיון שהן כתובות על קלף אחד, הכותב מדלג על המקום של 'והיה אם שמוע' שהוא האחרון בסדר הכתיבה וכותב את 'שמע' ואח"כ חוזר ל'והיה אם שמוע'.

ומדגיש הרא"ש שמי שפוסק כרש"י והניח תפילין של רבינו תם לא יצא וכן

התפילין בתפילין של ראש או בסדר בו הן כתובות בגליון אחד בתפילין של יד (וכפי שיבואר להלן), אולם סדר כתיבת כל פרשיות התפילין, של יד בפני עצמה ושל ראש בפני עצמה חייבות להיות לפי סדר הפרשיות בתורה, וכל אות אחר זאת שקודמת לה ונקראת ההלכה: 'כסדרן', ולכן אם כתב פרשיה אחת שלא כסדר או אות מאוחרת לפני אות קודמת לה הפרשיה פסולה, וכל הפרשיות שלאחריה אם כתובות כתקנן, צריכות להינתן בתפילין שנכתבו לפני כתיבת פרשיות אלו.

הגמרא אומרת במסכת מנחות (לד ע"ב) כך: "ת"ר כיצד סדרן 'קדש לי' 'והיה כי יביאך' מימין 'שמע' 'והיה אם שמוע' משמאל" ושואלת מברייתא שכותבת בדיוק ההפך ומתרצת: ששתי הברייתות אינן חולקות אלא הראשונה מתארת את הסדר לאדם העומד ממול המניח והברייתא השנייה מתארת את הסדר לפי המניח ומסכמת: "והקורא קורא כסדרן".

מפרש רש"י – "והקורא קורא כסדרן – כסדר שהן כתובין בתורה מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר", כלומר הפרשיות מונחות בתפילין כאשר מצד ימין של המניח נמצאת הפרשה המאוחרת של התורה ובצד שמאל נמצאת הפרשה הכי מוקדמת. כלומר סדר הפרשיות מימין לשמאל של המניח הוא: 'והיה אם שמוע', 'שמע', 'והיה כי יביאך', 'קדש לי'.

ג. רבינו תם (מנחות לד ע"ב ד"ה והקורא) חולק על רש"י בסדר הפרשיות שבתפילין של ראש.

רבינו תם אומר שלשון הברייתא קשה לפי פירוש רש"י מדוע חילקה הברייתא

חבל נחלתו

הוא כמו רש"י וסיפרו שראו תפילין של רבינו האי גאון² והם היו מסודרות כמו רש"י.

ומביא את הראיה מן הגמרא שהיה כתוב שהקורא קורא כסדרן ובנוסף הגמרא לפנייהם היה חסר משפט זה. וגם תפילין של יד צריכין להיות לפי הסדר הזה, והראיה שר' יוסי אומר שאם יש לו שני טוטפות של ראש שם על אחת מהן עור ומכסה אותם ויכול להניח על ידו משמע שתפילין של יד הם באותו סדר של ראש.

למעשה הביא בהגהות מיימוניות (הל' תפילין פ"ג ה"ה אות ג): "וכתב בספר המצות (=סמ"ג) וז"ל ומנ"מ נהגו בארץ אדום ובארץ ישמעאל כרבינו משה וכרש"י וגם שלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שנעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאד כסידור רש"י עכ"ל".

ה. ישנו ספר בשם 'שו"ת מן השמים' של אחד מגדולי הראשונים שהיה עושה סדר מיוחד של שאלה ברוח הקודש והיו עונים לו בחלום תשובה הלכתית. אחת משאלותיו היתה על סדר פרשיות התפילין והתשובה שקיבל היתה: "אלו ואלו דברי אלוקים חיים, וכמחלוקת למטה כך מחלוקת

להפך, וירא שמים יניח את שני הזוגות ביחד, גם ביד וגם בראש כדי לצאת ידי שתי הדעות, ויניח אותם בשני תיקים שונים כיוון שאחד מהם נחשב חולין לגבי השני, וכל זוג צריך תיק מסומן בפני עצמו¹.

ד. הרמב"ם (הל' תפילין פ"ג ה"ה) כתב כמו רש"י.

אבל הראב"ד חולק עליו בשם רב האי גאון שהויות הן באמצע ואם כן – לכאורה דעתו כמו רבינו תם. אבל כשמעיינים בראב"ד רואים שהסדר הוא לפי המניח ולא לפי הקורא שכנגדו, ולכן הסדר הוא בדיוק הפוך. ואם כן מי שרוצה לצאת ידי חובה של דעת הראב"ד צריך לעשות זוג נוסף.

ה'כסף משנה' (שם פ"ג ה"ה) מביא את תשובת הרמב"ם שבה הרמב"ם עונה לחכמי לונל מדוע פסק על פי שיטת רש"י ולא על פי שיטת רבינו תם שהיתה נפוצה אצלם.

הרמב"ם ענה שכל אנשי ספרד תעו אחרי חיבור שכתב ר' משה בר מימון מקורטבא וגם הוא טעה כמוהו, עד שתיקן וגם הר"ף כתב כר"ת בתשובה, אולם אנשי בבל וארץ ישראל אומרים שהסדר

1. כך כתב בהגהות מיימוניות (הל' תפילין פ"ג ה"ה אות ג): "ויען כי של אלו פסולות לדברי אלו ושל אלו פסולות לדברי אלו החרד וירא משום ברכה לבטלה יהיה לו ב' זוגות אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו ויניח שתייהן בברכה אחת דהא אמרינן בפרק המוצא תפילין מקום יש בראש להניח ב' תפילין וכן ביד ואם אין ידוע לכיון המקום יניח כדברי האחד ויברך ויסלקם לאלתר ויניח השניה על סמך ברכה ראשונה ואפילו אם הפסיק בברכה ראשונה של יד לשל שנייה כגאונים שפסקו כן לקמן בפרק ד' אע"פ כן טוב יותר לעשות כן מלהיות לגמרי בלא תפילין".
2. בדעת רה"ג מסורות סותרות. הראב"ד הביא שרה"ג חלק על הדעה שכתב הרמב"ם. ועי' הגהות מיימוניות בהלכה זו שהביא את דעת רה"ג בסימנו שהויות להדדי. וכן הכס"מ כתב: "אך ר"ת ור"ח ורבינו האי ורב שרירא ז"ל חולקים על רבינו ומפרשים הסוגיא בענין אחר".

סימן ג – תפילין דרבינו תם

המקום ולהניח שניהם יחד, יניח כדברי האחד של יד ושל ראש, (ויסלקם מיד), ויניח האחרים על סמך ברכה הראשונה. (וי"א שאם) לא יוכל להניח בבת אחת, יניח של רש"י ויברך עליהם ויהיו עליו בשעת ק"ש ותפלה ואחר התפלה יניח של ר"ת בלא ברכה ויקרא בהם 'שמע' (דברים ו, ד - ט) 'והיה אם שמוע' (דברים יא, יג - כא). וא"כ לדעתו עדיין היא מחלוקת וצריך להניחם רק מצד הספק.

ולכן בסעיף ג הוסיף השו"ע:

"לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות". ואם כן אע"פ שלכאורה יש ספק בתפילין של רש"י ולצאת ידי ספק ראוי להניח שניהם, בכ"ז פסק השו"ע שתפילין של רש"י הן התפילין העיקריות, ורק המפורסם בחסידות יניח גם תפילין של רבינו תם⁴. אמנם בהשפעת המקובלים שסברו ששני זוגות התפילין כשרים וחובה

למעלה, הקב"ה אומר הויות לאמצע (=רבינו תם) וכל פמליה של מעלה אומרים שהויות כסדרן (=כרש"י). והוא אשר דיבר ה' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד וזה כבודו בהיות פרשת מזלות שמים תחילה".

מדברי שו"ת מן השמים ניתן ללמוד שאם עד עתה סברנו שרק זוג אחד כשר, או כמו רש"י או כמו רבינו תם אבל לא יכול להיות ששני הזוגות כשרים, אולם משו"ת מן השמים אפשר להבין שאולי שניהם כשרים ואם כן יש מקום להניח את שניהם³.

ו. ה'שולחן ערוך' פסק באורח חיים (סי' לד ס"ב): "ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שתי זוגות תפילין ויניח שניהם, ויכיר בהנחתם באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי, והשאר הם כרצועות בעלמא, כי מקום יש בראש להניח שתי תפילין. וכן בזוהר. ואם אינו יודע לכיר

3. כך הביא בברכי" (או"ח סי' לד ס"ק ד): "לא יניח שני זוגות בכיס א' וכו'. תפילין דר"ת הוריתי שיכול לעשותם של רש"י דאין המחלוקת אלא בסדר הנחתן. ובלילה הראוני בחלומי שלא הוריתי יפה, וחרתי ועיינתי וראיתי שיש זלזול בזה לגאוני עולם שסוברים שהתפילין כשרים, ופוסלים אותם ומורידן מקדושתן. לכן אני גוזר ואומר שאסור לעשות כן מן הדין. הרדב"ז בתשובותיו כ"י סי' שני אלפים רפ"ו. וכן כתבו האחרונים אפילו להחליף הרצועות מזה לזה. וכ"ש לפי מ"ש משם חכמי האמת שתפילין דר"ת בחינה עליונה מדרש"י, ודאי אסור, שמורידן מקדושתן, ועמהם תמו"ט חכמ"ה. ולפ"ז יש קצת נוהגים להניח שני ראשי ר"ת ורש"י בכיס אחד, ושתי ידות בכיס אחר, דתרווייהו קדושים, ולא כמ"ש מרן וסיעתו שהאחד חול, וכמ"ש לקמן סי' מ"ב בס"ד".

4. ובהערות על ברכי יוסף אורח חיים סימן לד הערה ג) כתב: "בתיקוני זוהר חדש ד' ע"ב דפו' מונקאטש, ומובא בחיים שאל ומחב"ר הנ"ל בקיצור, כתב "תרווייהו אצטריכו, ובגין דלא בקיאיין אלין דדרא בתראה שווין תרי זוגין מספיקא", ע"ש. (ואנו נאמין שדברי נבואה דיברו הרשב"י או תלמידיו. וגם ידוע שעוד לפני ר"ת התחילה המחלוקת בענין סדר הפרשיות) ורבנו האר"י זלה"ה בשה"כ ד' י' ע"ד הביא כמה מאמרים מהזוהר שתפילין דר"ת מעלתם גדולה משל רש"י, ואין א' מהם משום ספק חלילה להאמין כו'. ורבנו קיבל דעת האריז"ל בזה בהחלט גמור שאין א' מהם משום ספק, וכמ"ש בסמוך ובחיים שאל סי' א' ומחב"ר אות א'. וז"ל בקשר גודל סי' ג' אות כ': על פי דברי הזהר והאר"י ז"ל חיוב להניח תפילין של ר"ת גם כן, ותרתי איתנהו ולא משום ספק חס ושלום, עכ"ל".

חבל נחלתו

(או"ח סי' לד סעי' ו-ט) שמביא ומבאר את המקורות עפ"י הנסתר לרש"י ור"ת.
ז. בביאור הגר"א (או"ח סי' לד ס"א) כתב: "ומנהג כו'. וכן האריך בתשובת הרמב"ן סי' רל"ד להוכיח כרש"י גם מה שהקשה ר"ת על רש"י מש"ש קדש והיה כי יביאך מימין שמע כו' משמאל וישבה שם וכ' שם, וסוף דבר דעתנו כרש"י והרמב"ם ז"ל ועליהם אנו סומכין ועושין מעשה וכן היו נוהגין הר"י ז"ל והרמב"ן ז"ל ועושין מעשה בעצמן וכן עיקר"⁶.

להניח שניהם, נהגו הרבה להחמיר ולהניח אף כר"ת. ובהרבה חצרות חסידיות מניחים בקביעות אף תפילין של ר"ת⁵. והברכי יוסף (או"ח סי' לד ס"ק א) כתב: "לא יעשה כן אלא מי שמוחזק וכו'. מהר"ש הלוי בתשובה כ"י הביאה בספר יד אהרן, החמיר בזה, ואחריו החזיק הרב יד אהרן, עש"ב. ובמקומותינו רוב תופשי התורה וקצת בעלי בתים מניחין שתי זוגות ולא מיחזי כיוהרא". ועי"ש עוד בירורי הלכה עפ"י המקובלים בענין תפילין דר"ת, ועי' שו"ת חיים שאל (ח"א סי' א). ועי' ערוך השולחן

סימן ד

כהן פרמדיק

תשובה

א. הביא הבית יוסף (או"ח סי' קכח אות לו) "זכתב המרדכי בפרק הקורא את המגילה עומד (רמז תתיח) שהשיב רבינו שמשון בן אברהם על כהן שמל את התינוק ומת דנושא את כפיו, ולא דמי לכהן שהרג את הנפש דבפרק אין עומדין, דהתם מיירי במזיד כדכתיב ידיכם דמים מלא, ואפילו

שאלה

כהן שמקצועו פרמדיק¹, היינו, שהוא מטפל במקרי תאונות של מצבי סכנת נפשות, לעתים הוא טועה בטיפול והפצוע מת תחת ידו כתוצאה מטיפול שגוי, האם רשאי לשאת את כפיו? (עי' בספרי חבל נחלתו ח"ח סי' ד לענין כהן שהרג את הנפש).

5. בשו"ע הרב (הגר"ז) פסק כשו"ע שצריך להניח משום ספק בלבד.
  6. בספר 'כתר ראש' שכתובים בו דברים של ר' חיים מוולז'ין מסופר ששאל את הגר"א אם להניח תפילין של רבינו תם, וענה לו שאם ירצה להניח תפילין לפי כל השיטות יצטרך להניח עשרים וארבעה זוגות! ויש אומרים ששים וארבעה זוגות תפילין, והגר"א היה מניח רק את של רש"י.
  1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: אין לכהן להיכנס למקצוע זה אם יש אחרים.
- הערת המחבר: נלענ"ד, שכוונת הרב משום טומאת מת שאסורה לכהונה, עי' בסוף התשובה.